

## ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Крепакова Ігоря Олеговича – на дисертацію Коваленка Андрія Олександровича «Повноваження прокурора щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Актуальність обраної теми.** За статистичними даними кількість цивільних позовів у межах кримінальних проваджень постійно збільшується, що безумовно свідчить про зростання порушень прав громадян та прагнень осіб, хоча б частково відновити свої порушені права. Саме тому в даних умовах набуває важливого і актуального значення забезпечення належного представництва прокурором прав осіб щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні.

Сьогодні багатогалузеве правове регулювання прокурорської діяльності не відрізняється уніфікованим підходом до регламентації статусу прокурора в усіх видах судочинства, ця діяльність має істотні відмінності, що створює проблеми на практичному рівні. Відтак, зазначене, на нашу думку, свідчить про актуальність та своєчасність дисертаційного дослідження Андрія Олександровича Коваленка.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 рр., затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 р., Пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету сучасних знань на 2017-2022 рр. (протокол Вченої ради Університету сучасних знань № 3 від 08 грудня 2016 р.).

**Обґрунтованість та достовірність положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Надане на рецензування дисертаційне дослідження містить достатньо обґрунтовані наукові положення, висновки та рекомендації і є одним із перших в українській науці кримінального процесуального права комплексних наукових досліджень теоретичних та практичних аспектів процесуальної діяльності прокурора щодо пред'явлення цивільного процесу в кримінальному провадженні. Розглянувши дисертацію можна зробити висновок, що автор дійсно на підставі аналізу існуючих підходів учених, чинного законодавства України і практики його реалізації, а також проектів нормативно-правових актів визначив сутність та особливості такої діяльності, а також окреслив напрямки його вдосконалення.

Загальна структура роботи в цілому є логічною, послідовною, раціональною, обґрунтованою предметом, метою та завданнями дослідження.

Метою роботи є вивчення теоретичних і прикладних питань, пов'язаних із реалізацією повноважень прокурора щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні, а також розроблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування в аспекті предмета дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень дослідження забезпечується, насамперед, використанням наукових праць вітчизняних фахівців в галузях загальної теорії держави і права, кримінального процесуального права та інших галузевих правових наук, праць зарубіжних вчених, а також вітчизняного та зарубіжного, передусім європейського законодавства.

Крім того, належний ступінь наукової обґрунтованості і достовірності результатів дослідження забезпечено використанням сучасних методів і прийомів наукового пізнання як загальнонаукових, так і спеціальних.

Нормативно-правовою основою дослідження є: Конституція України, міжнародно-правові акти, кримінальне процесуальне законодавство України та інших держав, галузеве законодавство, а також відомчі нормативно-правові

акти Генеральної прокуратури України.

Вагомою є емпірична база дослідження, яку складають: статистичні й аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України за 2012–2018 рр., матеріали засідань колегій Генеральної прокуратури України, ухвали, розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, публіцистика та довідкові видання, а також результати вивчення 250 кримінальних проваджень та анкетування 300 прокурорів Харківської, Сумської, Херсонської, Львівської та Одеської областей.

Все це дозволило здобувачу поступово сформулювати ряд важливих наукових положень, висновків та рекомендацій.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що в дисертації комплексно, з урахуванням новітніх досягнень науки кримінального процесу, сучасних законодавчих змін досліджено теоретичні й практичні аспекти процесуальної діяльності прокурора щодо пред'явлення цивільного процесу в кримінальному провадженні.

Викладені в дисертації погляди автора на проблеми повноважень прокурора щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні є достатньо обґрунтовані, зроблені висновки та визначені поняття беззаперечно мають відповідний ступінь наукової новизни. Всебічність зробленого аналізу підтверджується достатньою кількістю використаних автором наукових, інформаційних та правових джерел.

Слід звернути увагу, що у роботі автором проведено історико-правовий аналіз становлення та розвитку інституту пред'явлення прокурором цивільного позову в кримінальному провадженні. Встановлено, що інститут цивільного позову прокурора в кримінальному провадженні зазнав суттєвих змін — від фрагментарного унормування до закріплення в окремий процесуальний інститут. Зазначене зумовлювалося змінами в правовому регулюванні інституту відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, оскільки його розвиток змінювався залежно від соціально-політичних обставин конкретного періоду.

Загалом еволюція даного інституту охоплює такі основні історичні

періоди: 1) Петровський (1722–1755 рр.); 2) Катерининський (1775–1864 рр.); 3) Олександрійський (1864–1917 рр.); 4) радянський; 5) пострадянський (1991–2012 рр.); 6) сучасний (з 20 листопада 2012 р. і до цього часу) (с. 64).

Заслуговує на увагу аргументація дисертанта, що правові гарантії пред'явлення прокурором цивільного позову в кримінальному провадженні становлять собою систему (сукупність) норм, засад і засобів, за допомогою яких можна досягти неупередженого та своєчасного розгляду та вирішення цивільного позову з метою захисту порушених прав, свобод і законних інтересів громадян, а також інтересів держави (с. 72).

Доречним є висновок дисертанта, що у теперішній час порядок пред'явлення прокурором цивільного позову в інтересах громадян занадто ускладнений, що в окремих випадках не дає можливість повноцінно здійснювати захист їх прав та законних інтересів. Подальша адаптація національного законодавства стосовно представницької функції органів прокуратури в інтересах громадян має здійснюватися згідно з європейськими вимогами, що надасть змогу уникнути прогалин і суперечностей з правових питань у цій сфері діяльності прокуратури (с. 122).

Цікавою є думка дисертанта, висловлена на с. 153 роботи, що дієвість тимчасового доступу як заходу забезпечення цивільного позову, здійснюваного в межах міжнародного співробітництва, нівелюється законодавчою неврегульованістю окресленого питання та потребує відповідного окремого дослідження та якнайшвидшого вирішення.

Автором визначено, що заходи забезпечення цивільного позову є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження, мають специфічні ознаки, спрямовані на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також виконання судового рішення в частині майнових стягань за пред'явленим цивільним позовом. Такими заходами, які більш ефективно сприяють забезпеченню цивільного позову, слід вважати тимчасовий доступ до речей і документів (зокрема, шляхом їх вилучення), тимчасове вилучення майна та арешт майна. Саме за допомогою зазначених трьох заходів можна встановити та вилучити матеріальні об'єкти

(речі, гроші, цінні папери, тощо), які в подальшому за рішенням суду можуть бути спрямовані на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, за пред'явленим прокурором цивільним позовом (с. 176-177).

Науково цінними є пропозиції автора щодо внесення змін та доповнень до законодавства, яке регламентує інститут забезпечення цивільного позову у кримінальному провадженні, зокрема до КПК України та ін. (с. 183, с. 219-223).

На схвалення заслуговує й ціла низка інших положень дисертації.

В цілому, результати дослідження свідчать про наукову новизну дисертаційної роботи. Більшість з них знайшла відображення у наукових працях.

**Теоретичне та практичне значення отриманих результатів.** Дисертаційна робота Коваленка А.О. являється вагомим внеском у розвиток теорії та практики діяльності прокурора у кримінальному провадженні. Викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшого розроблення питань процесуального порядку пред'явлення прокурором цивільного позову, правотворчості – для удосконалення чинного законодавства України щодо регламентації порядку пред'явлення прокурором цивільного позову в кримінальному провадженні, правозастосовній діяльності – як рекомендації з питань реалізації прокурором права на пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні; у освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове слідство в поліції», підготовки окремих підрозділів (глав) підручників, навчальних посібників та методичних рекомендацій.

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.** Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих у роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел з проблематики дисертаційного дослідження. Дисертант сформулював висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток вітчизняної теорії кримінального процесуального права.

Основні результати дисертаційного дослідження, висновки й рекомендації оприлюднені на 6 науково-практичних конференціях. Основні положення та результати дисертації викладено у 6 наукових статтях.

Автореферат дисертації та наукові публікації повно відображають зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

**Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.**

Разом з тим, визнаючи загалом високий теоретичний рівень дисертації Коваленка А.О., її значне практичне значення, варто зазначити, що рецензована дисертація, містить певні недоліки та дискусійні положення:

1. Враховуючи тематику проведеного дослідження, у підрозділі 1.1. доцільно було визначити позитивні і негативні риси сучасного законодавства, порівняно із попереднім. Приміром, на с.43 роботи автор вказує, що законодавче регулювання інституту прокурорського представництва при здійсненні судочинства на сучасному етапі має певні недоліки, які потребують подальшого опрацювання та удосконалення, особливо враховуючи вимоги сучасного реформування органів прокуратури та визначення її місця і ролі серед органів державної влади», проте чітко не визначає ні недоліки, ні позитивні риси сучасного законодавчого врегулювання цього інституту.

2. Акцентуючи увагу, що «при вирішенні питання про майбутнє закріплення правового статусу прокурора як представника інтересів необхідно враховувати багаторічну зарубіжну прокурорську практику», автор оминув у роботі розкриття питання зарубіжного досвіду у відповідній сфері та можливості його використання в Україні. В даному випадку цікавим є саме порівняння конкретних законодавчих норм, які регулюють певні питання представництва прокурором інтересів цивільних позивачів у кримінальному провадженні у зарубіжних країнах з національними правовими нормами. Таке дослідження надало б можливість сформулювати більш чіткі пропозиції щодо змін та доповнень до норм, які регулюють повноваження прокурора щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні.

3. На стор. 62 роботи автором виділено шляхи реалізації прокурором під

час пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні своїх повноважень: а) з'ясування законодавчо передбачених підстав для пред'явлення цивільного позову; б) складання цивільного позову; в) звернення до суду з цивільним позовом; г) участі в справі за позовом. На мою думку, у роботі такого характеру доцільно було також показати відмінності наведених дій від загальних рис представництва у адміністративному, цивільному чи господарському процесі, що сприяло б більш чіткому розумінню правового статусу прокурора як суб'єкта реалізації права на пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні.

4. Вірно відмічаючи ускладнений порядок пред'явлення прокурором цивільного позову в інтересах громадян, що в окремих випадках не дає можливість повноцінно здійснювати захист їх прав та законних інтересів (с. 122), дисертант, на жаль, не розкриває всі практичні складності такого пред'явлення, наводить лише поодинокі судові практики з цього питання. Натомість, з метою формулювання більш чітких пропозицій щодо спрощення згаданого порядку, доцільно було, по-перше, чітко визначити всі процедури, що ускладнюють даний порядок, по-друге, запропонувати механізми їх спрощення, а не лише розширити коло осіб, інтереси яких прокурор може представляти у межах кримінального провадження.

5. Позитивним є те, що автор у роботі наголошує, що доцільно враховувати практику Європейського суду з прав людини, оскільки Законом України «Про ратифікацію конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17.07.1997 року Україна визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (с. 120). Проте, не зважаючи на аналіз даної практики Європейського суду з прав людини у сфері кримінального судочинства у контексті захисту прав потерпілих у кримінальному процесі, у висновках відсутні конкретні пропозиції автора відносно удосконалення національної нормативно-правової бази для покращення правозастосовної практики у цій сфері.

Висловлені зауваження суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи, не знижують загальну цінність дисертації та мають рекомендаційний характер.

Теоретичні результати й наукові положення, які містяться в дисертації, характеризуються єдністю змісту і свідчать про особистий вклад здобувача в юридичну науку.

Детальний аналіз дисертації та автореферату Коваленка А.О. дає підстави констатувати ідентичність автореферату і основних положень дисертації. Дисертацію й автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

На підставі викладеного, можна зробити **висновок**, що дисертаційне дослідження Коваленка Андрія Олександровича «Повноваження прокурора щодо пред'явлення цивільного позову в кримінальному провадженні» виконане на належному науково-теоретичному рівні та є завершеною працею. Враховуючи досягнення автором мети та задач дослідження, є всі підстави відмітити, що дисертація Коваленка А.О. відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

**Офіційний опонент –  
доцент кафедри криміналістики та  
судової експертології факультету № 1  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук,  
старший науковий співробітник**

**І.О. Крепаков**